

Святлана Якуба

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, Беларусь

e-mail: yakus@yandex.ru

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9181-2036>

Тыпавыя вучэбна-трэніровачныя тэсты ў навучанні беларускай мове як замежнай

Typical educational and training tests in teaching Belarusian as a foreign language

Abstract: The article deals with the problem of creating a state system of testing citizens of foreign countries in the Belarusian language in the Republic of Belarus, which is ensured by the development of the appropriate informative-legal and necessary scientific-methodical base. The main focus of the article is on the creation and use in the educational process of standard educational and training tests on the Belarusian language as a foreign language for levels A1 - C2, on the peculiarities of their structure (at each level, the standard test is represented by five subtests: "Vocabulary. Grammar", "Reading", "Writing", "Listening", "Speaking"), a typology of test tasks, intended as a control method for each level of mastering the Belarusian language as a foreign language and aimed at checking the degree of formation of communicative competence in various types of speech activities (reading, writing, listening, speaking).

Keywords: standard educational and training test, national testing system, level of Belarusian language proficiency as a foreign language, communicative competence.

Рэзюмэ: У артыкуле закранаецца праблема стварэння ў Рэспубліцы Беларусь дзяржаўнай сістэмы тэсціравання грамадзян замежных краін па беларускай мове, што забяспечваецца распрацоўкай адпаведнай нарматыўна-прававой і неабходнай навукова-метадычнай базы. Асноўная ўвага ў артыкуле звяртаецца на стварэнне і выкарыстанне ў адукацыйным працэсе тыпавых вучэбна-трэніровачных тэстаў па беларускай мове як замежнай для ўзроўняў А1 – С2, на асаблівасці іх структуры (на кожным узроўні тыпавы тэст прадстаўлены пяццю субтэстамі: “Лексіка. Граматыка”, “Чытанне”, “Пісьмо”, “Аўдыяванне”, “Гаварэнне”), тыпалогію тэставых заданняў, прызначаных як метады кантролю для кожнага ўзроўня авалодання беларускай мовай як замежнай і накіраваных на праверку ступені сфарміраванасці камунікатыўнай кампетэнцыі ў розных відах маўленчай дзейнасці (чытанні, пісьме, аўдыяванні, гаварэнні).

Ключавыя словы: тыпавыя вучэбна-трэніровачныя тэсты, нацыянальная сістэма тэсціравання, узроўні валодання беларускай мовай як замежнай, камунікатыўная кампетэнцыя.

Працэсы інтэграцыі, што адбыліся ў еўрапейскім грамадстве ў другой палове XX стагоддзя, абумовілі пастаноўку і вырашэнне глабальных адукацыйных праблем, сярод якіх праблема фарміравання іншамоўнай камунікатыўнай кампетэнцыі на аснове ўзроўняў валодання мовай. Прыняцце Саветам Еўропы дакумента “Агульнаеўрапейскія кампетэнцыі валодання замежнай мовай: вывучэнне, выкладанне, ацэнка (CEFR)”, стварэнне Асацыяцыі лінгвістычных тэстараў Еўропы (ALTE), рэкамедацыя Саветам Еўрапейскага Саюза выкарыстоўваць CEFR як базу для стварэння нацыянальных сістэм тэсціравання, дазваляе ўніфікаваць падыходы да распрацоўкі сродкаў кантролю і правядзення сертыфікацыйных экзаменаў па замежных мовах.

Нягледзячы на значныя дасягненні ў галіне стандартызацыі ўзроўняў беларускамоўнай камунікатыўнай кампетэнцыі замежных навучэнцаў і распрацоўцы тыпавых тэстаў (выкладчыкамі вышэйшых навучальных устаноў Беларусі (БДУ, МДЛУ, БДТУ) і сябрамі ГА “Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны” Рэспублікі Беларусь на аснове CEFR распрацаваны праекты стандартаў і пробная версія тыпавых тэстаў па вызначэнні ўзроўню сфарміраванасці маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі па беларускай мове як замежнай), сёння працягваецца праца па распрацоўцы нарматыўна-прававой і неабходнай навукова-метадычнай базы для стварэння беларускай дзяржаўнай сістэмы тэсціравання грамадзян замежных краін па беларускай мове.

Стварэнне нацыянальнай сістэмы тэсціравання будзе садзейнічаць інтэграцыі беларускай сістэмы адукацыі ў сусветную адукацыйную прастору, прызнанню ў свеце сертыфікатаў аб узроўні валодання беларускай мовай, пашырыць магчымасці беларускай адукацыі на міжнародным рынку адукацыйных паслуг. Акрамя таго, стварэнне экзаменацыйных тэстаў у адпаведнасці з сертыфікацыйнымі ўзроўнямі, што наўпрост звязана з распрацоўкай вучэбна-метадычных комплексаў па фарміраванні камунікатыўнай кампетэнцыі на розных узроўнях вывучэння

беларускай мовы як замежнай, рознаўзроўневых дыягнастычных і кантрольна-вымяральных матэрыялаў, дапаможа павысіць якасць адукацыі, дазволіць на дзяржаўным узроўні ажыццяўляць стандартызаваны кантроль за дасягненнямі навучэнцаў у засваенні беларускай мовы.

У сучаснай лінгвадыдактыцы асноўным аб'ектам кантролю лічыцца не валоданне сістэмай мовы, а ўзровень валодання камунікатыўнай кампетэнцыяй, фарміраванне якой ажыццяўляецца “праз адбор і паслядоўнасць вывучэння моўнага матэрыялу, увядзенне якога абумоўлена патрэбамі развіцця маўлення, а адбор і паслядоўнасць увядзення тэм і сітуацый маўлення праводзіцца ў сістэме, якая забяспечвае больш хуткае ўключэнне навучэнцаў у працэс маўленчых зносін у адпаведнасці з патрэбамі камунікацыі [Валочка і інш. 2021: 111]. Узровень камунікатыўнай кампетэнцыі вызначаецца ў залежнасці ад паспяховасці вырашэння пастаўленай камунікатыўнай задачы, а не ад колькасці моўных памылак, якія дапускае навучэнец.

У сувязі з тым, што працэс развіцця кампетэнцый уяўляецца як бесперапынны, то пра ступень сфарміраванасці той ці іншай кампетэнцыі можна гаварыць толькі на пэўным узроўні валодання мовай. Узровень валодання мовай, на думку Т. М. Балыхінай, варта кваліфікаваць як “ступень сфарміраванасці камунікатыўнай кампетэнцыі, якая забяспечвае магчымасць камунікаваць на замежнай мове з выкарыстаннем неабходных навыкаў і ўменняў. Вылучэнне розных узроўняў звязана з рознай ступенню дасканаласці валодання мовай і не залежыць ад месца, часу і формы вывучэння мовы замежным грамадзянінам” [Балыхіна 2006: 5]. Параметрамі для вызначэння ўзроўню сфарміраванай беларускамоўнай кампетэнцыі выступаюць камунікатыўныя задачы, якія трэба вырашыць пры дапамозе пэўных моўных сродкаў, а таксама тэмы, сітуацыі маўлення, карэктнасць вырашэння пастаўленых моўных і маўленчых задач і іншае.

Асновай для вызначэння ўзроўняў беларускамоўнай камунікатыўнай кампетэнцыі з’яўляюцца

Тыпавыя вучэбна-трэніровачныя тэсты ў навучанні беларускай...

прызнання Саветам Еўропы методыкі стандартызаванага тэсціравання пры авалоданні нацыянальнай мовай як замежнай, паводле якіх вызначаны шэсць узроўняў камунікатыўнай кампетэнцыі (A1 – C2), якім адпавядае шасці-бальная шкала ацэнкі ведаў, уманняў і навыкаў модуля агульнага валодання мовай.

Іншамоўную камунікатыўную кампетэнцыю разглядаюць як сукупнасць ведаў і ўменняў, якія дазваляюць асобе суразмоўнічаць на замежнай мове ў адпаведнасці з камунікатыўнай задачай, прагматычнымі ўстаноўкамі і сітуацыяй маўлення. У сувязі з тым, што іншамоўная камунікацыя прадугледжвае яшчэ і засваенне культуры іншага народа, яго маралі, традыцый, то яна мае на мэце і фарміраванне адпаведных маўленчых паводзінаў.

У сувязі з тым, што мэтай тэставага кантролю з’яўляецца вызначэнне ўзроўню сфарміраванасці камунікатыўнай кампетэнцыі, сродкам кантролю за гатоўнасцю навучэнца вырашаць тры ці іншыя камунікатыўныя задачы ў межах пэўнага ўзроўню валодання беларускай мовай як замежнай выступае камунікатыўны тэст. Пад камунікатыўным тэстам навукоўцы разумеюць “лінгвадыдактычны тэст, пабудаваны на камунікатыўна значным матэрыяле, які вымярае ступень сфарміраванасці камунікатыўнай кампетэнцыі паддэспытнага і дазваляе ацаніць эфектыўнасць рашэння задач камунікавання і моўную правільнасць выказвання” [Лаврова 1999: 13].

Асноўным патрабаваннем да камунікатыўнага тэста з’яўляецца тое, што ён павінен мець дыскурсіўны характар, мадэляваць камунікаванне, у аснову якога пакладзена маўленча-разумовая дзейнасць асобы. Для таго каб тэст выступаў як сродак кантролю і мог аб’ектыўна ацаніць ступень сфарміраванасці камунікатыўнай кампетэнцыі, кожнае тэставае заданне павінна мець вымяральную здольнасць, а сам тэст адпавядаць крытэрыям якасці. Сёння пад якасцю тэста разумеюць яго эфектыўнасць, што характарызуецца такімі паказчыкамі, як валіднасць, надзейнасць, эканамічнасць, аўтэнтычнасць, інтэрактыўнасць,

уздзеянне, практычнасць [Мустафіна 2009: 13]. Пры стварэнні камунікатыўнага тэста звяртаецца ўвага на вызначэнне мінімальна дапушчальнага ўзроўню дасягненняў навучэнцаў у межах зместу камунікатыўнай кампетэнцыі, вызначанага адукацыйнымі стандартамі для таго ці іншага ўзроўню валодання беларускай мовай як замежнай.

Для вызначэння ўзроўню сфарміраванасці камунікатыўнай кампетэнцыі прапануецца тыпавы вучэбна-трэніровачны тэст, пад якім разумеюць “метадычна мэтазгодна арганізаваны моўны і маўленчы матэрыял пэўнага ўзроўню валодання” нацыянальнай мовай як замежнай, “які перадае мадэль, структуру, змест тэставага (сертыфікацыйнага) экзамену” [Балыхіна 2006: 33].

У межах навукова-даследчай тэмы “Распрацоўка Дзяржаўнага адукацыйнага стандарту і тыпавых тэстаў па беларускай і рускай мове як замежных” (выконвалася ў Рэспубліканскім інстытуце вышэйшай школы Рэспублікі Беларусь у 2016 – 2020 гг.) распрацаваны Адукацыйны стандарт Рэспублікі Беларусь па беларускай мове як замежнай (Стандарты экзаменацыйных патрабаванняў да ўзроўняў валодання беларускай мовай як замежнай) і тыпавыя вучэбна-трэніровачныя тэсты па беларускай мове як замежнай (ТБМЗ) для шасці ўзроўняў валодання беларускай мовай як замежнай: Элементарны ўзровень (A1), Базавы ўзровень (A2), Сярэдні (парогавы) узровень (B1), Сярэдні (павышаны) узровень (B2), Узровень кампетэнтнага валодання (C1), Узровень дасканаласці валодання (C2).

Асноўнай мэтай тэстаў з’яўляецца вымярэнне складнікаў беларускамоўнай камунікатыўнай кампетэнцыі пры дапамозе сістэмы тэставых заданняў, накіраваных на вызначэнне ўзроўню валодання беларускай мовай як замежнай з дапамогай спецыяльнай матрыцы, ці шкалы вынікаў, а таксама выяўленне камунікатыўных уманняў і навыкаў, сфарміраваных у выніку авалодання беларускай мовай на гэтых узроўнях. Тыпавыя вучэбна-трэніровачныя тэсты, складзеныя для ўзроўняў A1 – C2, маюць аднолькавую структуру і прадстаўленыя пяццю субтэстамі: “Лексіка.

Граматыка”, “Чытанне”, “Пісьмо”, “Аўдыяванне”, “Гаварэнне”. Нягледзячы на тое, што першым сертыфікацыйным узроўнем з’яўляецца Сярэдні (парогавы) узровень В1, тыпавыя тэсты складаюцца і для Элементарнага (А1), і для Базавага (А2) ўзроўняў. Гэтыя ўзроўні, “якія адрозніваюцца аб’ёмам моўнага (лексіка-граматычнага) і камунікатыўнага матэрыялу, прадугледжваюць валоданне мовай для вырашэння мінімальнай колькасці камунікатыўных задач у стандартных побытавых сітуацыях, сітуацыях вучэбнага, агульнакультурнага характару” [Сямешка і інш. 2019: 3].

Субтэст “Лексіка. Граматыка” дапамагае вызначыць узровень сфарміраванасці моўнай кампетэнцыі, неабходнай для паўнаважнага камунікавання на беларускай мове на адпаведным узроўні. Гэты субтэст пададзены пераважна тэставымі заданнямі множнага выбару (на ўзроўнях С1 і С2 адпаведна 60 і 75 заданняў у форме множнага выбару і 10 і 15 заданняў адкрытай формы), выкананне якіх дазваляе гаварыць пра ступень засваення семантыкі беларускіх слоў, у тым ліку і аднакаранёвых, пра ўменне выкарыстоўваць у маўленні формы іменных часцін мовы, дзеясловы, прыслоўі, службовыя часціны мовы, ужываць моўныя сродкі для пабудовы простых і складаных сказаў.

Для праверкі сфарміраванасці камунікатыўнай кампетэнцыі важна праверыць уменне апераваць лексікай, якая забяспечыць патрэбы камунікацыі ва ўсіх сферах суразмоўніцтва. У субтэсце “Лексіка. Граматыка” лексічныя адзінкі пададзеныя ў шматзначнасці іх функцыянавання ў маўленні. На думку В. І. Палоўнікавай, “пры гэтым павінны ўлічвацца іх семантыка, мнагазначнасць, валентнасць, вобразнасць, лінгвакраіназнаўчая і стылістычная афарбоўка, словаўтваральныя магчымасці, асаблівасці ўступлення ў <...> традыцыйна ўзуальныя словазлучэнні, і абавязкова – роля ў розных радах супастаўленняў (напрыклад, блізкіх па значэнні, па зрокавым і слыхавым успрыманням)” [Половникова 1987: 78]. У якасці прыкладаў можна прывесці тэставыя заданні, прапанаваныя для розных узроўняў:

Узровень А1. Выберыце адзін правільны варыянт.

У кіёску госці з ... куплялі сувеніры. А) каханнем, Б) любоўю, В) задавальненнем.

Узровень А2. Выберыце адзін правільны варыянт.

Перадай Наталлі, што мы будзем ... бачыць яе ў нас. А) радасныя, Б) радавацца, В) рады.

Узровень В1. Выберыце адзін правільны варыянт.

Усе навучэнцы летняй школы набылі ... неабходнай вучэбна-метадычнай літаратуры.

А) кампанент, Б) камплект, В) комплекс.

Узровень В2. Выберыце адзін правільны варыянт.

Трэба своєчасова аплочваць тэлефон, інакш яго могуць ... А) заключыць, Б) пераклучыць, В) адключыць.

На кожным этапе навучання камунікатыўныя ўменні і навыкі фарміруюцца на абмежаваным граматычным матэрыяле, у сувязі з чым можна гаварыць пра граматычны мінімум, які павінен засвоіць замежны навучэнец, каб дасягнуць пэўнага ўзроўню валодання беларускай мовай. Граматычны матэрыял падаецца не ў лінейнай паслядоўнасці, не ў адпаведнасці з узроўнямі мовы, а ў залежнасці ад тых камунікатыўных задач, якія будуць вырашацца пры суразмоўніцтве на пэўную тэму ў той ці іншай сітуацыі маўлення.

У адпаведнасці з вывучаным матэрыялам распрацаваныя і заданні ў тыпавых тэстах. Так, напрыклад, на Элементарным (А1) узроўні правяраецца, як навучэнцы засвоілі значэнні і асаблівасці функцыянавання ў маўленні формаў назоўніка ў творным склоне са значэннем: а) сумеснага дзеяння: *з/са (Я еду з Андрэем у горад.)*, б) азначэння: *з/са (Марына любіць каву з малаком.)*. У тыпавых тэстах для Базавага ўзроўню валодання мовай (А2) да сродкаў выражэння значэння сумеснага дзеяння дадаецца заданне на праверку засваення формы назоўніка з прыназоўнікам *паміж (Спрэчка разгарэлася паміж сябрамі.)*, а таксама спосабу выражэння значэння месцазнаходжання пры дапамозе творнага склону назоўніка з прыназоўнікамі *над, пад, побач з/са (Універсітэт знаходзіцца побач з інтэрнатам.)*. На Першым сертыфікацыйным узроўні (В1)

Тыпавыя вучэбна-трэніровачныя тэсты ў навучанні беларускай...

граматычны мінімум пашыраецца звесткамі пра значэнні творнага склону, у адпаведнасці з чым прапануюцца заданні на праверку засваення формы назоўніка з прыназоўнікам са значэннем: а) часу (*Перад экзаменам я атрымаў кансультацыю.*), б) прыметы асобы ці прадмета (*Дзяўчына з доўгімі валасамі.*) і г. д.

Для параўнання прапануюцца тэставыя заданні для ўзроўняў А1 і А2:

Узровень А1. Выберыце адзін правільны варыянт. *Лес і вада – ... брат і сястра. А) родная, Б) родная, В) родныя.*

Узровень А2. Выберыце адзін правільны варыянт. *У ... спальні стаіць вялікая шафа для адзення і бялізны. А) бабулі, Б) бабулевай, В) бабулінай* [Сямешка і інш. 2019].

Варта звярнуць увагу на тое, што на ўзроўні А1 не ажыццяўляецца праверка ведаў, уменняў і навыкаў па выкарыстанні ў маўленні прыналежных прыметнікаў, а на ўзроўні А2 прапануюцца заданні на выяўленне сярод прапанаваных формы прыналежнага прыметніка, якая адпавядае нормам беларускай мовы.

Прэзентацыя маўленчых узораў ажыццяўляецца на ўзроўні сказа і пачынаецца з першых заняткаў ва ўводным курсе, калі адбываецца знаёмства з навучэнцамі, напрыклад: *Я – Кэн. Я прыехаў з Японіі.* Якраз пры вывучэнні ўводнага курса адбываецца знаёмства з маўленчымі ўзорамі, што дапамагаюць убачыць некаторыя асаблівасці граматычнага ладу беларускай мовы. Асновай навучання выступае просты сказ: *Беларусь знаходзіцца ў географічным цэнтры Еўропы. Ульяна хоча пачаставаць сяброў салодкімі яблыкамі. Антон Сцяпанавіч – дэкан факультэта. Гэта мая сястра Марыля. Учора было гарача. У брата няма дапаможніка* і інш.

Тыпавыя тэсты на іншых узроўнях уключаюць заданні на засваенне структуры простага сказа ў адпаведнасці з граматычным матэрыялам і лексічным мінімумам для таго ці іншага ўзроўню валодання беларускай мовай.

Ужо на пачатковым узроўні (А1) правяраецца засваенне структурна-семантычнай характары-

стыкі складаных сказаў. Так, у тэставых заданнях пададзены складаназлучаныя сказы са спалучальнымі, супраціўнымі і размеркавальнымі адносінамі паміж часткамі, што звязваюцца пры дапамозе злучнікаў *і, а, але, ці, або, не толькі...*, *але і: Янка паедзе ў Гродна, а Паліна наведвае Нясвіж. Андрэй любіць не толькі фізіку, але і літаратуру* і інш. Што да складаназалежных сказаў, то яны прадстаўленыя сінтаксічнымі канструкцыямі з тлумачальнымі, азначальнымі, прычынная-выніковымі і іншымі відамі адносін паміж прэдыкатыўнымі часткамі, якія звязваюцца пры дапамозе злучнікаў і злучальных слоў *хто, што, каб, як, чый, дзе, куды, адкуль, які, таму што, бо: Кацярына думала, што сяброўка купіла білеты. Падкажыце, калі ласка, як правільна напісаць гэта слова. Валера сустракаў сябра, які прыехаў з Гомеля. Максім не прыйдзе на заняткі, таму што ён захварэў* і інш.

У тэставых заданнях падаецца матэрыял, што адпавядае розным этапам навучання, якое ажыццяўляецца нібы па спіралі. Пры гэтым павялічваецца колькасць маўленчых узораў і колькасць тыповых граматычных мадэляў, забяспечаных неабходным лінгвістычным матэрыялам. Да параўнання прапануюцца тэставыя заданні для ўзроўняў А1 і В2:

Узровень А1. Выберыце адзін правільны варыянт. *Мой сябар часта наведвае мастацкія выставы, ... любіць жываніс. А) дзе, Б) таму што, В) што.*

Узровень В2. Выберыце адзін правільны варыянт. *Многія творы Напалеона Орды – гістарычная каштоўнасць, ... гэта падрабязныя малюнкi помнікаў архітэктуры, ... былі разбураныя. А) але, што Б) бо, якія, В) таму што, калі* [Сямешка і інш. 2019; Сямешка, Барысенка, Кныш 2018].

Можна адзначыць, што ў адрозненне ад элементарнага ўзроўню (А1), дзе падаюцца складаныя сказы з адной даданай прэдыкатыўнай часткай, для павышанага (В2) прапануюцца тэставыя заданні з выкарыстаннем складаных сказаў з некалькімі даданымі часткамі.

Тэставыя заданні субтэста “Чытанне”, які складаецца з трох частак і прадстаўлены дваццаццю пяццю пазіцыямі, накіраваныя на праверку ўмення чытаць тэкст: вызначаць яго тэму і асноўную думку, вылучаць галоўную і дадатковую інфармацыю, пададзеную ў ім. Для праверкі чытацкіх уменняў і навыкаў на элементарным ўзроўні (A1) у асноўным прапануюцца тэксты даступных для гэтага ўзроўню жанраў: аб’ява, анонс, рэклама і інш. Вызначэнне ўзроўню сфарміраванасці ўменняў і навыкаў ажыццяўляецца, як правіла, на аснове аўтэнтчных ці часткова адаптаваных тэкстаў, бо якраз на іх матэрыяле фарміруецца і правяраецца сацыякультурная кампетэнцыя. Разам з тым для чытання прапануюцца і так званыя інфармацыйныя тэксты, у якіх падаюцца звесткі пра гістарычную спадчыну беларусаў, шляхі культурнага і грамадскага развіцця, пра вядомых у свеце асоб – ураджэнцаў Беларусі, прыроду і знакамітыя мясціны нашай краіны.

У залежнасці ад тыпу чытання (азнаямляльнае ці вывучальнае) рэпрэзентуюцца тэставыя заданні на ўстанаўленне адпаведнасці прапанаваных выказванняў зместу тэксту, на пашырэнне сказаў інфармацыяй з тэксту і іншыя. Напрыклад, на ўзроўні A1 прапануецца такое заданне:

Прачытайце тэкст. Вызначыце, ці адпавядаюць выказванні зместу тэксту. Каб выканаць заданне, выберыце Так ці Не для кожнага сцвярджэння.

Адкуль пайшла назва Беларусь?

Беларусь – ад старажытнай назвы Белая Русь, якая вядома з дванаццатага стагоддзя. Але чаму Белая?

Адны вучоныя тлумачаць слова Белая як вольная. Гэта значыць, свабодная ад заваёўнікаў. Другія гавораць, што Белая мае значэнне праваслаўная. У даўнейшыя часы словы белы, праваслаўны былі сінонімамі. Трэція кажуць: Белая, бо жыхары насілі белае адзенне і мелі светлыя валасы.

Ёсць яшчэ адна думка. У старажытнасці колеры абазначалі напрамкі свету: белы – захад, сіні ці блакітны – усход, чорны – поўнач, чырвоны ці ружовы – поўдзень. Беларусь знаходзіцца на захадзе. Таму і называлі яе Белай.

0	<i>У тэксце расказваецца пра назву Белая Русь</i>	Так	Не
1	<i>Назва Белая Русь вядома з мінулага стагоддзя.</i>	Так	Не
2	<i>У старажытнасці словы белы і чырвоны былі сінонімамі.</i>	Так	Не
3	<i>Адны вучоныя гавораць, што Беларусь мае такую назву, бо беларусы насілі белае адзенне, мелі светлыя валасы.</i>	Так	Не
4	<i>У старажытнасці сінім колерам абазначалі поўдзень.</i>	Так	Не
5	<i>Ёсць думка, што Беларусь назвалі Белай, бо яна знаходзіцца на захадзе.</i>	Так	Не

Пры выкананні субтэста “Чытанне” на Першым сертыфікацыйным узроўні (B1) прапануюцца 4 тэксты (інфармацыйныя, публіцыстычныя, у тым ліку інтэрв’ю), да якіх падаецца 29 тэставых заданняў множнага выбару. Заданні да тэкстаў арыентуюць не толькі на разуменне іх зместу, але і на пэўныя роздумы і разважанні навучэнцаў, на ўменне перадаваць думку пры дапамозе сінанімічных лексіка-граматычных сродкаў. Так, напрыклад, прапануецца тэкст (350 слоў) вядомага беларускага пісьменніка Ніла Гілевіча пра абавязковую сувязь творчасці пісьменніка з паняццем агульначалавечага і агульнанароднага. Вось адзін з абзацаў тэксту і тэставае заданне да яго, выкананне якога патрабуе ўважлівага прачытання і аналізу інфармацыі:

Фальклорнае ўваходзіць у арыгінальны твор, як соль у страву: мы адчуваем, што яно ёсць, ведаем, што без яго было б чытаць «нясмачна», хоць вылучыць яго немагчыма – яно растварана ў самім духу твора, у самім водары і фарбах слова.

Выберыце варыянт, які найбольш поўна і дакладна адлюстроўвае змест тэксту.

Фальклорны элемент у мастацкім творы
 А) Падобны да солі ў страве, асобна яго вылучыць немагчыма, бо ён у самім водары і фарбах слова.

Тыпавыя вучэбна-трэніровачныя тэсты ў навучанні беларускай...

- Б) падобны да солі ў страве. Чым больш солі, тым лепш захоўваецца ежа. Так і фальклорнага ў творы павінна быць многа.
- В) заўсёды адчувальны, бо робіць тэкст “нясмачным” [Сямешка, Барысенка, Кныш 2018: 40-41].

Мэта субтэста “Пісьмо” – праверыць узровень маўленчай кампетэнцыі на матэрыяле заданняў рэпрадуктыўнага і прадуктыўнага характару, уменне прымяняць атрыманыя веды ў працэсе камунікацыі: пісьмова адказваць на пастаўленыя пытанні з апорай на прачытаны тэкст, ствараць уласнае выказванне ў адпаведнасці з камунікатывнай задачай і сітуацыяй маўлення, захоўваючы нормы сучаснай беларускай мовы. Напрыклад, правільнае выкананне тэставых заданняў субтэста “Пісьмо” для ўзроўняў А1 і А2 дазваляе навучэнцу сцвярджаць думку: я магу “ажыццяўляць стасункі на беларускай мове ў пісьмовай форме: пісаць лісты, аб’явы, віншаванні” [Сямешка і інш. 2019: 3]. У якасці прыкладу можна прывесці заданне, прапанаванае для ўзроўню А1:

Вы атрымалі СМС. Адкажыце на яго.

<i>Міхась, прывітанне!</i>	1. Формула пачатку адказу на СМС. _____
<i>Ці не заб’ўся ты пра запрашэнне на мой дзень нараджэння? Чакаю цябе заўтра ў 17.30. Пойдзем у кафэ «Васількі». Будзе весела! Да сустрэчы. Соф’я.</i>	2. Адказ Соф’і (1-2 сказы). _____
	3. Формула заканчэння адказу на СМС. _____ [Сямешка і інш. 2019: 22]

Што да тэставых заданняў субтэста “Пісьмо” для ўзроўню С2, то іх выкананне дазваляе навучэнцу сцвярджаць думку, што ён можа складаць тэзісы публічнага выступлення, пісаць рэкамендацыі, звязаныя з маральна-этычнымі паводзінамі адрасата, ствараць апавяданні з прапанаванымі кампазіцыйнымі часткамі, рабіць пісьмовы пераказ аўдыятэксту сацыяльна-бытавога ці маральна-этычнага характару.

Субтэст “Аўдыяванне” таксама складаецца з некалькіх частак і мае на мэце праверыць уменне

разумець пададзеную з голасу інфармацыю ў форме рэплік, маналогу і дыялогу, а на ўзроўнях С1 і С2 і палілогу, паведамленняў на розныя тэмы і адэкватна рэагаваць на яе з улікам камунікатывных намераў моўцы ці суразмоўцы.

На ўзроўні А1 тэставыя заданні множнага выбару для субтэста “Аўдыяванне” створаны на аснове выказванняў на сацыяльна-бытавыя тэмы (15-20 слоў), дыялогаў і тэксту. Навучэнец праслухоўвае інфармацыю і пісьмова адзначае адзін ці некалькі правільных адказаў. Напрыклад, прапануецца наступнае заданне:

Вы будзеце слухаць тэкст два разы. Адкажыце на пытанні.

Халаднік

Халаднік – нацыянальная беларуская страва. Халаднік – гэта халодны суп. Беларусы гатуюць яго летам, калі вельмі горача і хочацца піць. Суп мае прыемны кіславаты смак. Халаднік лёгка прыгатаваць, таму ён часты госць на сталах жыхароў усёй Беларусі.

Многія беларусы гатуюць халаднік на вадзе, а потым дадаюць у яго гародніну. Гэты суп без мяса. У наш час халаднік ёсць у меню многіх рэстаранаў і кафэ нашай краіны [Сямешка і інш. 2019: 94].

Заданні да тэксту

1. У тэксце расказаецца пра	4. Беларусы любяць халаднік, таму што
А) беларускую страву;	А) ён смачны;
Б) беларускае адзенне;	Б) у ім ёсць многа мяса;
В) беларускія танцы.	В) яго цяжка прыгатаваць.
2. <i>Халаднік гатуюць</i>	5. <i>Сёння халаднік гатуюць</i>
А) з курьцай;	А) ва ўсіх рэстаранах і кафэ Беларусі;
Б) з мясам;	Б) у многіх кафэ і рэстаранах Беларусі;
В) без мяса.	В) у адным рэстаране Беларусі
3. <i>Халаднік ядуць, калі</i>	[Сямешка і інш. 2019: 24-25].
А) холадна;	
Б) горача і хочацца піць;	
В) цёпла і хочацца есці.	

У сваю чаргу на ўзроўні В1 тэставыя заданні субтэста “Аўдыяванне” (16 заданняў) распрацаваны на аснове трох аўдыятэкстаў, якія гучаць толькі адзін раз. Навучэнец праслухоўвае інфармацыю і пісьмова адзначае адзін ці некалькі правільных адказаў. Так, напрыклад, прапануецца паслухаць аўдыязапіс перадачы “Беларусь ад А да Я”, прысвечаную Белавежскай пушчы. Ніжэй змешчаны адзін з абзацаў тэксту, што ўспрымаецца з голасу, і тэставае заданне да яго.

З 1992 года Белавежская пушча ў спісе Сусветнай культурнай спадчыны ЮНЕСКА, а ў 1993 годзе яна набыла статус біясфернага запаведніка. У свеце ёсць яшчэ тры лясныя масівы, якія маюць такі ж статус: гэта дажджавыя лясы Амазонкі, трапічныя лясы Афрыкі і маленькі ўчастак тайгі на поўначы Расіі [Сямешка, Барысенка, Кныш 2018: 56].

Паслухайце тэкст. Выканайце заданні да тэксту.

Белавежская пушча –

- А) адзіны ў свеце лясны масіў, які абвешчаны аб’ектам сусветнай спадчыны чалавецтва.
- Б) адзін з трох лясных масіваў свету, які абвешчаны аб’ектам сусветнай спадчыны чалавецтва.
- В) мае статус аб’екта сусветнай спадчыны чалавецтва, але ўключаны ў спіс біясферных запаведнікаў свету [Сямешка, Барысенка, Кныш 2018: 50].

У адрозненне ад вышэйзгаданых субтэстаў, выкананне якіх ажыццяўляецца ў пісьмовай форме, субтэст “Гаварэнне” прадугледжвае вуснае маўленне, падчас якога ацэньваецца ўменне будаваць маналагічнае выказванне і дыялог (пачынаць дыялог, удзельнічаць у дыялогу, заканчваць дыялог) у адпаведнасці з камунікатыўнай задачай, прапанаванай тэмай і сітуацыяй маўлення, выкарыстоўваючы пры гэтым неабходныя моўныя сродкі і захоўваючы нормы беларускай літаратурнай мовы, маналагічнага і дыялагічнага маўлення, правілы маўленчага этыкету. Напрыклад, іншакамунікантам на ўзроўні А1 прапануецца такое тэставае заданне:

Пазнаёмцеся з апісаннем сітуацыі. Распачніце дыялог.

1. Экзаменатар. У Вашай суседкі няма слоўніка. Парайце знайсці яго ў электроннай бібліятэцы. — ...
2. Экзаменатар. Ваша калега сцвярджае, што беларускія стравы, якія вы толькі што пакаштавалі, былі вельмі смачныя. Пагадзіцеся ці не пагадзіцеся з выказанай думкай. — ... [Сямешка і інш. 2019: 26-27].

Такім чынам, распрацаваная для ўсіх узроўняў сістэма тыпавых вучэбна-трэніровачных тэстаў, якая мае на мэце вымярэнне ступені сфарміраванасці беларускамоўнай камунікатыўнай кампетэнцыі ў замежных навучэнцаў, будзе садзейнічаць папаўненню банка тэставых заданняў для выніковага кантролю і дазволіць уніфікаваць працэс фарміравання камунікатыўнай кампетэнцыі ва ўстановах адукацыі як на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь, так і за яе межамі.

Літаратура

- Бальхіна Т., 2006, *Что такое русский тест?*, Москва [Balyhina T., 2006, *Сто takoe russkij test?*, Moskva].
- Валочка Г. і інш., 2021, *Тэарэтыка-метадычныя аспекты навучання беларускай мове кітайскіх студэнтаў*, Мінск [Valočka H. і інш., 2021, *Tearetyka-mietadyčnyja aspekty navučannia bielaruskaj movie kitajskich studentaў, Minsk*].
- Лаврова Н., 1999, *Тестирование как средство измерения сформированности коммуникативной компетенции в русском языке как иностранном в сфере профессионального общения: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02*, Москва [Lavrova N., 1999, *Testirovanie kak sredstvo izmereniâ sformirovannosti kommunikativnoj kompetencii v russkom âzyke kak inostrannom v sfere professional'nogo obšeniâ: avtoref. dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.02*, Moskva].
- Мустафина Г., 2009, *Тестирование как эффективное средство контроля знаний будущих учителей английского языка: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02*, Астана [Mustafina G., 2009, *Testirovanie kak*

Тыпавыя вучэбна-трэніровачныя тэсты ў навучанні беларускай...

èffektivnoe sredstvo kontrolâ znaniy buduših učitelej anglijskogo âzyka: avtoref. dis. kand. ped. nauk: 13.00.02, Astana].

Половникова В., 1987, *Принципы и схема организации лексического аспекта обучения на курсах повышения квалификации зарубежных русистов*, “Русский язык для студентов-иностранцев: сборник методических статей”, с. 77–91 [Polovnikova V., 1987, *Principy i shema organizacii leksičeskogo aspekta obučeniâ na kursah povyšeniâ kvalifikacii zarubežnyh rusistov*, “Russkij âzyk dlâ studentov-inostrancev: sbornik metodičeskich statej”, s. 77–91].

Сямешка Л., Барысенка В., Кныш Л., 2018. *Тэсты на беларускай мове як замежнай. Сярэдні (парогавы) узровень (B1). Агульнае валоданне. Сярэдні (павышаны)*

узровень (B2). Агульнае валоданне, Мінск [Siamieška L., Barysienka V., Knyš L., 2018. *Testy pa bielaruskaj movie jak zamiežnaj. Siaredni (parohavy) uzrovień (B1). Aħulnaje valodannie. Siaredni (pavyšany) uzrovień (B2). Aħulnaje valodannie*, Minsk].

Сямешка Л., Барысенка В., Кныш Л., Якуба С., 2019, *Тэсты на беларускай мове як замежнай. Элементарны ўзровень (A1). Агульнае валоданне. Базавы ўзровень (A2). Агульнае валоданне (з электронным дадаткам)*, Мінск [Siamieška L., Barysienka V., Knyš L., Jakuba S., 2019, *Testy pa bielaruskaj movie jak zamiežnaj. Eliementarny ŭzrovień (A1). Aħulnaje valodannie. Bazavy ŭzrovień (A2). Aħulnaje valodannie (z eliektronnym dadatkam)*, Minsk].